

Sisällys

Esipuhe 9
Lukijalle 11

JOHDANTO

PROLOGI: SOTA-AIKA 1939–1944

Sota ja nastolalaiset 23

Nastolalaiset rintamalla 23
Desanttivartiota ja hermojäännitystä –
kotirintama 1939–1944 24
Siirtokarjalaisten ensikosketus Nastolaan 28

Sotavankien järjestelyleiri N:o 1 30

Leiri keskellä kylää 30
Leirin vaikutukset 33

Muistin historiaa – viime sotien muistomerkkien vaiheita 37

I 1944–1963 HILJALLEEN KEHITTYVÄ MAALAIKUNTA

Jälleenrakennusaika 43

Puutetta, säännöstelyä ja sotakorvauksia 43
”Osaattekko venäjää?” – vaaran vuodet ja
valvontakomissio Nastolassa 45
Politiikan pelikentän uudet ja vanhat pelurit 46

Siirtokarjalaisten tie Nastolassa 52

Asuttaminen 52
Uusi elämä 54
Siirtokarjalaisten yhdistystoiminta –
yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä 60
Siirtokarjalaiset ja kunnallispolitiikka 67
Sopeutuminen 70

Alueliitos 1956 71

Ahtialan ja Koiskalan kehitys sotien jälkeen 71
Kohti alueliitosta 71
”Kaikki valo tulee Uudestakylästä” –
kunnan painopisteet 78

■ Uudenkylän pamaus 82

Teollistumisen ensitahdit 84

Yritteliäisyyttä Uudessakylässä 84
Nouseva Villähde 86
Työttömyys riesana 88
Nastola teolliseksi – beibijauhetta maailmalle 89

■ Nikita Hruštšev Nastolassa 92

Muuttuva elinkeinorakenne 96

Suuria suunnitelmia 96
Seurakunta ja muuttuva Nastola 98
Seurakunta paljon vartijana 98
Kirkkoherra Mäkelä ja modernisoitua maailma 101
Seurakunta ja vuosi 1956 103
■ Luomaniemi – leirikeskus keskellä kylää 106
Mäkihyppyä ja talkoohenkeä: urheiluelämä 1960-luvun alkuun 107
Porvariston ja työväenliikkeen leirit 107
Rehtiä kilpailua ja reipasta talkoohenkeä 109
■ Pajulahden rakentamisen historiaa 110
”Onko urheilu hulluutta” – urheilu kasvattajana ja arvojen välittäjänä 114
Liikehdintä poliittisella akselilla 118
Sivistystä kaikille 120
Koulujen ja kirjastojen kehitys 120
Uudenkylän yhteiskoulun perustaminen 124
Terveydenhoito lapsenkengissään 126
Kotiseutuhengen ensimmäinen aalto 129
Pioneerit 129
Kotiseutuaate saapuu Nastolaan 130
”Puhuva tunnus” – kunnalle vaakuna 133

II 1964–1989 **UUSI AIKA HUMISEE NASTOLASSA**

Nastolan teollistuminen 137
”Suurteollisuuden ensi askel Nastolan maaperälle” – vuodet 1964–1969 137
Nastola nousuun 147
”Nastolan ensimmäinen lama” 148
Nastolan Yrityspalvelu Oy 152
Nauhataajaman rakentuminen 155
”Savolaisten Kanada” – rajua väestönkasvua 155
Nastonharjun synty 158
Nastonharjun–kirkonkylän kehitys 161
Rakokiven rakentaminen 165
”Kylältä murtui niska” 168
Elämää kylien Nastolassa 171
Aktiivisuuden kaudesta vähenevään väestöön 171

Katoavat kyläkaupat ja viettelysten vankkurit 173
Elävää kyläkulttuuria 174
Luonnonrauhaa 176
Politiikka ja vaikuttamisen verkostot 177
Puolueiden voimasuhteiden vaiheita teollistamiskaudella 177
Teollisuusryhmän synty 181
Teollisuusryhmän ja kunnan yhteistyö 183
Naiset Nastolan kunnallispolitiikassa 188
Kuntaa kehittämässä – kasvua ja keskittämistä 190
Kunnallistekniikan kehitys 190
Päivähoidon järjestäminen 192
Kirjastolaitoksen muutoksen vuodet 193
Kansakoulusta peruskouluun 196
Kehittyvä terveydenhoito 198
Kasvukipuja 201
Elämäntapojen murros 201
Perheet muuttuvassa yhteiskunnassa 202
Juurettomuus ja nuorisorikollisuus 203
Alkoholikulttuurin murros 205
Kulttuurikenttä murroksen vuosina 207
Kuurot keräävät harrastajia 207
Kansalaisopiston perustaminen 208
”Helppo homma, ainakin paperilla” – Nastolan Taideyhdistys ja Taarastin rakentaminen 211
Leo Matinpalo, nastolalaisen kuvataiteen grand old man 213
Ville Salonen, Immilän mestari 217
Valtakunnallista vaikuttavuutta: Kaarisilta ry 219
Urheilun uudet tuulet 222
Nopsan nousu 222
Erikoisseuroja joka lähtöön 223
Talkoourheilua 226
■ Keskusurheilukentän rakentaminen 227
Nastolan nuorisokulttuuri 230
Liikehtivä nuoriso 230
Nuorisotalohanke 233
Aina valmiina – Nastapartion synty 234
Nastola, Suomi-bluesin kehto 237
Kehittyvä seurakuntaelämä 241
Seurakuntaelämän renessanssi 241

- Ei pelkästä hengestä – seurakunnan
asuntotuotanto 244
Seurakunta ja nuoriso 245
Kotiseutuhengen toinen aalto 248
Nastola-päivän synty 248
Nastola-lehden perustaminen 249
Perinne kunniaan: tanhua ja markkinoita 252
■ Kotiseutumuseon siirtäminen 256
Tosi-tv:tä ennen tosi-tv:tä: Nastolalaisia-sarja 257

III 1990–2015 **LAMAN KAUTTA KOHTI YHDISTYMISTÄ**

- Lama iskee Nastolaan 263**
Teollisuus taipuu muttei taitu 263
Pitkäaikaistyöttömyyttä ja nuorisotyöttömyyttä
268
Kipeitä päätöksiä 269
Talous edellä lamaan 273
Politiikan piirtoja 274
Nastolan yhteiskuntasopimus 274
Teollisuusryhmä ja kunta 275
Vasemmiston lasku ja konsensuksen
katoaminen 278
**Tällaista tapahtuu kerran sadassa vuodessa” –
Nastolan muovikampus 280**
Kansainvälinen Nastola 283
Ystävyyttä yli Itämeren 283
”Olimme kuin valtiovierailulla” –
yllättävä ystävyys Bulgariaan 284
Somalit Nastolassa 287
EU-aikaan 289
■ Salpausselän Parantola – ”Aurinkolinna” 290
Perinteet kunniaan 293
Kirkon kunnostaminen 293
Luomaniemen Wanhan peruskorjaus 293
”Villähteen kuuluisin katto” – Pyrylän kunnos-
taminen 295
Immilän myllyn kunnostaminen 296
Kaksi kulttuuritekoa: Toivonojan ja Koiskalan
kartanoiden uusi tuleminen 297

- Yhdistyminen Lahden kanssa 299**
Kohti yhdistymistä 299
Yhdistymissopimus 302
Nastola vuoden 2015 jälkeen 303
■ Lapakisto 306

EPILOGI: NASTOLALAISUUS ENNEN JA NYT

- Nastolalaisuus – imagoa ja identiteettejä 309
Varhaisvaiheita 309
Nastolaa markkinoimassa: luontoa, teollisuutta
ja nuorekkuutta 311
Alueelliset painopisteet 314
Urheilu ja kulttuuri osana nastolalaisuutta 315
Kotiseutuhengen kolmas aalto ja nastolalainen
identiteetti 319
Kirkko kylien keskellä – seurakunnan rooli 323
Kylien Nastolan ja ”Suomen Chicagon”
menneisyyttä ja tulevaisuutta 326

- Viitteet 331
Liitteet 366
Lähteet ja kirjallisuus 376
Paikannimihakemisto 391
Henkilöhakemisto 394